

Enis Behiç Koryürek'in Harp Edebiyatı Konulu Şiirleri Üzerine Bir İnceleme

Kâzım ÇANDIR¹

Özet

Enis Behiç Koryürek, 1893-1949 yılları arasında yaşamış Millî Edebiyat Dönemi sanatçılarındandır. Enis Behiç'in doğduğu yıllarda Osmanlı İmparatorluğu çöküş dönemindedir. İçinde bulunduğu cemiyetin acılarını yüreğinde hisseden şair, şiire lise yıllarında başlamış, 1913'ten itibaren ilk şiirlerini dönemin önemli dergilerinden biri olan Şehbâl mecmuasında yayınlamıştır. Bu yıllar, Osmanlı Devleti'nin savaşlarla sürekli toprak kaybettiği, acı ve ümitsizliğin zirve yaptığı bir zaman dilimi olmuştur. 1911-1922 yılları arasına birçok savaş (1911-1912 Trablusgarp Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşları, 28 Haziran 1914-30 Ekim 1918 Birinci Dünya Savaşı, 19 Mayıs 1919-11 Ekim 1922 Kurtuluş Savaşı) sığdıran ülkenin önemli kırılma anlarını yaşayan şair, bunlara duyarsız kalmayarak bu büyük tarihî olayları konu alan şiirler yazmıştır. Şairin şiirleri, Balkan Savaşları ile başlayan ve Kurtuluş Savaşı bitimine kadar içinde yaşadığı toplumun duygularına tercüman olan manzumelerdir. Millî Edebiyat döneminin önemli şairlerinden biri olan Enis Behiç'in, ayrıca bu dönemde pek çok kahramanlık şiirleri yazarak Osmanlı'nın eski gücünü hatırlatmaya çalışması, aslında milletimizi kendine olan güvenini tekrar sağlama çabasından başka bir şey değildir. O dönem açısından bakıldığında da bunda başarılı olduğu görülmüş, bahsedilen şiirler uzun yıllar hafızalarımızı ve ders kitaplarımızı süslemiştir.

Bu çalışmamızın amacı; şairin şiirlerinin harp edebiyatı kapsamında incelenmesidir. Ayrıca çalışmamızda ele alınacak olan manzumelerde muhteva, vezin ve nazım şekilleri üzerinde durularak bunlar hakkında bir sonuca varılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Enis Behiç Koryürek, Harp edebiyatı, aruz, hece, şiir.

Abstract:

Enis Behic Koryürek An Investigation Of Literature On War Poems

Enis Behiç Koryürek, who lived between the years 1893-1949 National Literature period of one artist. Enis Behiç born in the year of the collapse of the Ottoman Empire period. Poet who feels the pain in the hearts of his community, poetry began in high school, one of the most important magazines of the period since 1913 has published his first poems in the magazine Şehbal. These years, the Ottoman Empire lost the war with the continuous land has been a time of the height

---

¹ Okutman Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türk Dili Bölümü.
(kazimcandir69@karatekin.edu.tr)

of the pain and despair. Many battles between the years 1911-1922 (1911-1912 Tripoli War, 1912-1913 Balkan Wars, 28 June 1914-30 October 1918 the First World War, 19 May 1919- 11 October 1922 War of Independence) fit poet who break the important moments of the country, this major historical events by subject area insensitive wrote poems. One of the most important poets of the National Literature period Enis Behiç's also during this period many heroic poems by typing work to remind the former power of the Ottoman Empire, in fact, is nothing more than efforts to provide our nation self-confidence again. It has been seen that in terms successful in this period, it said poems adorn our textbooks and our memories for many years.

The aim of this study; to examine the scope of the war literature of the poet's poetry. In addition, work has to be addressed in the poem content, with an emphasis on rhythm and poetic forms will come to a conclusion about it.

Key Words: Enis Behiç Koryürek, war literature, prosody, syllables, poetry.

Giriş

Enis Behiç Koryürek, 27 Şubat 1893 tarihinde İstanbul'da dünyaya gözlerini açar. Çocukluğu Makedonya'da geçen şair, 1909'da İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da, son sınıfını okuduğu İstanbul Sultanisi'ni birincilikle bitirmiştir (1910); aynı yıl Mülkiye Mektebi'ne girmiş ve Temmuz 1913'te Mülkiye Mektebi'ni yine birincilikle ve pekiyi derece ile bitirme başarısını göstermiştir. İlki bir Fransız olan Gabi ve ikincisi Müfide Hanımla olmak üzere iki evlilik yapan şairin, ilk evliliğinden Hasan Argon adında bir oğlu vardır. Çok başarılı bir memuriyet hayatı geçiren Enis Behiç, hariciyeci olarak Bükreş ve Budapeşte'de görev almış; ayrıca Edirne Vilayeti Hukuk İşleri Müdürlüğü, Edirne Lisesi'nde edebiyat ve Fransızca öğretmenliği, 1930-1936 yılları arasında Başbakanlık Yüksek İktisat Meclisi Umumî Kâtipliği, Ekim 1936'da İktisat Vekâleti İş Dairesi Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1942'de Çalışma Bakanlığı Müsteşarlığı'na tayin edilir; ancak dönemin iktidarı ile olan siyasî görüş ayrılığı yüzünden 1944'te istifa ettirilerek 1945'te emekliye sevk edilmiştir. 1946'da Demokrat Parti'den Zonguldak milletvekili adayı olmuş fakat seçilememiştir. Ölümüne kadar bir daha kendisine resmî görev verilmediğinden, son yıllarını sıkıntı içinde geçiren Enis Behiç'in vefatı ani olmuş ve 56 yaşında hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Daha lise yıllarında şiirle iştigal eden Enis Behiç, ilk şiirlerini 1913'ten itibaren Şehbâl Mecmuası'nda yayınlar. Şehbâl'de yayınlanan ilk şiiri, "Vatan Mersiyesi" isimli, Namık Kemâl'in ruhuna ithaf edilen şiiridir. Ancak onun en ünlü şiirleri kahramanlık temasının işlendiği **Miras** adlı şiir kitabının "Akdeniz Rüzgârları" bölümündeki "Eski Korsan Hikâyeleri" adı altında toplanan "Venedikli Korsan Kızı", "Uğursuz Baskın", "Gemiciler",

“Süvariler”, “Millî Neşide” ve fanteziler bölümündeki aşk temalı; “Anahtar”, “Busenin Sesi” isimli şiirlerdir. Bunlardan başka “Ey Türkeli”, “Ordunun Duası”, “Çanakkale Şehitliğinde”, “Tuna Kıyısında”, “Turan Kızları”, “Ey Meriç”, “Kâbus”, “Vatan Mersiyesi”, “Vatana Mersiye”, “Buhran” manzumeleri de konuyla ilgili şiirler arasında sayılabilir. Şair, şiire aruzla başlamış, daha sonra Ziya Gökalp’in etkisiyle heceye dönmüştür. Kendi döneminde hece vezniyle eserler veren “Hecenin Beş Şairi”nden biri olarak görülmüştür. Eserleri arasında **Miras** (1927), **Çedikçi Süleyman Çelebi Ruhundan İlhamlar** (1949), **Miras ve Güneşin Ölümü** (1951) adlı şiir kitaplarıyla bazı nesir yazıları ve tercüme eserleri de mevcuttur.

Enis Behiç Koryürek’in Harp Edebiyatı Konulu Şiirlerinin İncelemesi

Enis Behiç’in doğduğu yıllarda Osmanlı İmparatorluğu çöküş dönemindedir. 1911-1922 yılları Osmanlı Devleti’nin savaşlarla sürekli toprak kaybettiği, acı ve ümitsizliğin arttığı bir zaman dilimi olmuştur. Şairin bu yıllar içinde yazdığı, savaş temasını doğrudan ya da dolaylı olarak anlatan manzumelerinin listesi yayınlanma sırasına göre şöyledir:

“Vatan Mersiyesi”, **Şehbâl**, 15 Şubat 1328/28 Şubat 1913 Cuma.²

“Mersiye-yi Vatan”, **Şehbâl**, 1 Nisan 1329/14 Nisan 1913 Pazartesi.

“Buhran”, **Şehbâl**, 15 Haziran 1329/28 Haziran 1913 Cumartesi.

“Ey Meriç”, **Halka Doğru**, 1 Ağustos 1329/14 Ağustos 1913 Perşembe.

“Harita Karşısında”, **Talebe Defteri**, 1 Ağustos 1329/14 Ağustos 1913 Perşembe.

“Ah Ey Vatan”, **Talebe Defteri**, 23 Kânunusani 1329/5 Şubat 1913 Çarşamba.

“Sevgilim ve Kılıcım”, **Şehbâl**, 15 Mart 1330/28 Mart 1914 Cumartesi.

“Kıyas”, **Hürriyet-i Fikriyye**, 3 Mart 1330/16 Mart 1914 Pazartesi.

“Niyaz”, **Talebe Defteri**, 18 Temmuz 1330/31 Temmuz 1914 Cuma.

² Rûmî takvimi Miladî takvime çevirmek için şu eserden yararlanılmıştır: Yücel Dağlı, Cumhure Üçer, **Tarih Çevirme Kılavuzu**, V. Cilt, TTK Basımevi, Ankara 1997.

“Şair ve Hilâl”, **Donanma**, 29 Kânunuevvel 1330/11 Ocak 1915 Pazartesi; İçtihad, 1 Kânunusani 1330/14 Ocak 1915 Perşembe.

“Moskova”, **Donanma**, 5 Kânunusani 1330/18 Ocak 1915 Pazartesi.

“Kâbus”, **Donanma**, 12 Mart 1331/25 Mart 1915 Perşembe.

“Gemiciler”, **Donanma**, 1915; **Türk Yurdu**, 7 Mayıs 1331/20 Mayıs 1915 Perşembe; **Yeni Mecmua**, Çanakkale Özel Sayısı, 26 Teşrinievvel 1334/26 Ekim 1918 Cuma.

“Gemiciler 2”, **Donanma**, 11 Haziran 1331/24 Haziran 1915 Perşembe.

“Münzevi Çoban”, **Donanma**, 18 Haziran 1331/1 Temmuz 1915 Perşembe.

“Süvariler”, **Türk Yurdu**, 21 Mayıs 1331/3 Haziran 1915 Perşembe.

“Çanakkale Şehitliğinde”, **Türk Yurdu**, 10 Eylül 1331/23 Eylül 1915 Perşembe; “Çanakkale Şehitliğinden”, **Yeni Mecmua**, 21 Mart 1334/21 Mart 1918 Perşembe.

“Gurbet Duyguları”, **Türk Yurdu**, 29 Mart 1333/29 Mart 1917 Perşembe; diğer adıyla “Tuna Kıyısında”, **Miras**, 1927, s.86-89.

“Ey Türkeli”, **Yıldız Mecmuası**, 1 Şubat 1341/.

“Ordunun Duası”, **Miras**, 1927, s.77-78.

“Turan Kızları”, **Miras**, 1927, s.90-91.

“Mağluplar ve Guruplar 1”, **Miras**, 1927, s.108.

“Mağluplar ve Guruplar 2”, **Miras**, 1927, s.109-111.

“Venedikli Korsan Kızı”, **Miras**, 1927, s.121-123.

“Uğursuz Baskın”, **Miras**, 1927, s.124-132.

“Türk Askerleri”, **Miras ve Güneşin Ölümü**, 1951, s.179-180.

“Macar Duası”, **Miras ve Güneşin Ölümü**, 1951, s.229-232.

Yukarıda verilen şiirlerden “Vatan Mersiyesi”, “Mersiye-yi Vatan”, “Buhran”, “Ey Meriç”, “Harita Karşısında”, “Mağluplar ve Guruplar 1 ve 2”, “Ah... Ey Vatan!”, “Sevgilim ve Kılıcım”, “Niyaz” şiirleri I. ve II. Balkan Savaşı sırasında kaleme alınıp bu savaşları konu alırken; “Şair ve Hilâl”, “Moskova”, “Turan Kızları”, Kâbus”, “Gemiciler 1-2”, “Münzevi Çoban”, “Süvariler”, “Çanakkale Şehitliğinde”, “Gurbet Duyguları”,

“Ordunun Duası”, “Venedikli Korsan Kızı”, “Uğursuz Baskın” adlı şiirleri ise, Birinci Dünya Savaşı sıralarında yazılmış ve adı geçen savaşı konu almıştır. Ayrıca “Ey Türkeli” Mudanya Mukavelesi Üzerine Kurtuluş Savaşı’nda kaleme alınmış bir şiirdir. Son olarak “Türk Askerleri” isimli şiiri Peşte’de 24 Nisan 1921’de yazılmış ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndaki (93 Harbi) Şıpka kahramanlarını konu edinmiştir.

Enis Behiç’in savaşı konu edinen en önemli manzumeleri, Balkan Savaşı hezimetinde yazılan, dönemin mersiyesi kabul edilen “Vatan Mersiyesi” ve “Mersiye-yi Vatan”dır. Namık Kemâl’in ruhuna ithaf edilen bu şiirde şair, vatanın düştüğü içler acısı durumu anlatır. Balkan hezimetinin en güzel ve en acı şekilde anlatıldığı manzume budur. Şiirin altında “Balkan inhizamında, 3 Kânunusani 1913” tarihi vardır. Vatanın düştüğü durum yüzünden gözyaşına boğulduğunu söyleyen şair, her bendin sonunda dönemi özetleyen “Gururum kırılmış, hayalim harap” mısramı tekrarlar. Bu mısra dillerde pelesenk olmuş, ağızdan ağza o dönemde yayılmıştır. Liseden sınıf arkadaşı olan Hıfzı Tevfik Gönensay, bu şiir için şu ifadelerde bulunur: “*Daha lisede iken şiirle iştigale başlamış, yazdığı güzel şiirlerle üzerine alâkayı çekmişti. Balkan Harbi felâketi, onun genç ve vatanperver ruhuna tükenmez bir ıstırapın en içli şiirlerini ilham etmişti.*

Bütün giryelerden, bütün giryeriz

Elemlerden aldım, bu ilhamı ben.

Fiğanım pür ateş, kanım pür-atiz,

Vatan çiğnenirken, perişan iken

Elemler kalemden huruşan iken

Bugün ruh-ı şiirim enin, ey şebab!

Bugün saniham korkuyor nefhadan,

Hayalim kırılmış, gururum harab...

Yukarıya ilk kuplesini geçirdiğim, balad tarzında yazılmış bu uzun şiir, diyebilirim ki o meşum günlerin ıstırap ve matemini ifade eden en kuvvetli şiirdi.”³

Yine bir başka yazar, Turgut Hayrettinli, bu şiirlere vurgu yaparak Balkan Savaşı manzumelerinin ilk olarak Enis Behiç tarafından yazıldığını söyler:

³ Hıfzı Tevfik Gönensay, “Ölümü Münasebetiyle: Şair Enis Behiç”, **Tan Gazetesi**, Yıl:1, S.302, 21 Ekim 1949 Cuma, s.2. Not: Daha sonraki basımlarda bu şiirde bazı değişiklikler yapılmıştır. Her bentte tekrarlanan nakarat mısraı, “Gururum kırılmış, hayalim harap” şeklinde yer almıştır.

“Balkan felâketi memleketin hassas ruhları üzerine bir kâbus gibi çöktüğü sırada, bu acının şiir kıymetini haiz haykırışlarını belki ilk defa onun ağzından duymuştuk. O ilk manzumeleri, az başarılı aruz parçaları.”⁴

Şair, özellikle şiirin sonundaki bağlama bölümünde “Yakışmaz, yakışmaz bu muzlim kefen./ Vatan sen misin, ey sönen mahitab?.../ Benim şimdi zulmette âh eyleyen,/ Gururum kırılmış, hayalim harab...” sözleriyle ümitsizliğini tüm çıplaklığıyla ortaya koymuştur.

Fuzûlî’den ilham alarak yazdığı ve **Şehbal**’de Arif Hikmet’e, daha sonraki yayınlarda Faik Âli’ye ithaf ettiği, “Vatana Mersiye” isimli manzume de yine vatanın zor durumda kaldığı Balkan felâketiyle ilgilidir. 3 Şubat 1913 tarihinde yazılan manzumede şair, vatanın ve milletin içine düştüğü güç durumu şöyle özetler:

*Bir kanlı zulmet oldu, husûf eyleyip hilâl;
Düşmüş vatan, zaferle müşerref değil cidâl...
“Osmanlılık nişânına” aks etmemiş güneş;
Söndürmesin mi nûrunu artık bu infîâl?
Çoktur elem hikâyesi Türk oğlunun, yazık...
Tarihe belki sığmayacak böyle bir melâl!..
İbretle bak şu millete âid felâkete;
Her vak’a yükletir bize bir sermedî vebâl..
Ulvî bir ıstrâb ile ulvî diyâr için
Zâr ağla, ey gönül, ki ümid oldu pâymâl..*

*“Ertuğrul’un yolunda” müebbed figâne gel;
Mâtemlilerle mâtem için imtîhâne gel!..*

***

*Sancâk muhakkar oldu meserret harâmıdır;
Mâtem bu gün hamiyete bir ihtirâmıdır..⁵
Mâtem ki: Annesiz kalarak biz yetim iken
Hûnin bir ihtirâz ile düşman bi-kâmıdır..
Efsûs... giryelerle bu kanlar yıkanmıyor;
Zirâ bu bir cerihâ değil, katliâmıdır!..
Âh.. ağla, ağla!.. Ağla, fakat hiç unutma ki:*

⁴ Turgut Hayrettinli, “Bir Şair Daha Kaybettik: Enis Behiç Koryürek”, **Vatan Gazetesi**, Yıl: 10, S.3022, 23 Ekim 1949 Pazar, s.2.

⁵ Mâh mahrûm oldu meserret haramdır
Mâtem bugün şeriata bir ihtirâmıdır.

(Fuzûlî)

*Bir katrenin mukâbili bin intikâmdır..
Makhûr şehkâlar ki yanar intikâm için
Osmanlı intibâhuna kudsî peyâmdır...*

*Yansın müebbeden bu elemlemlerle yanmayan,
Âlî vatan felâketini dert sanmayan!*

***

*Meşhûm bir nefisle füsûn ettin, ey felek;
Her bir hevesli goncayı hûn ettin, ey felek..
Şarkın semâlarında bütün yıldırım saçıp
Eyyâh... Sen hilâli nigûn ettin, ey felek..
“Ertuğrul’un diyârı” kederlerle zâr iken
Aldın diyârı, derdi füzûn etdin, ey felek..
Bir câm-ı pür-zafer “Tuna”dan isteyenlere
“Gâzi Meriç’de” tâli’i dîn ettin, ey felek..
“Sultan Murad” merkadine hürmet etmedin;
Binlerce Türk’ü hasma zebûn ettin, ey felek..*

*Bir def’a bakmadın yıkılan hânumanlara
“Gurbette rüzgârı perişân olanlara..”*

***

*Düşmanla çiğnenince bu giryân büyük vatan,
Âlemde oldu, “belde-i hicrân” büyük vatan..
Mâzi-i mefâhirindeki envârı gayb edip
Hâlin karanlığında mı püyân büyük vatan?..
Âtî fezâlarında bekâ isteriz bu gün;
Lâkin değil miyiz buna şayân büyük vatan?..
Hülyâyı ravzâlar ve yeşil tarlalarla hep
“Cennet”ken oldu bizlere “nirân” büyük vatan..
Geçmiş baharlarda bütün câme-feyz iken
Bir müfteris şitâ ile uryân büyük vatan...*

*Âh.. Ey büyük vatan, ne revâ bunca gam sana;
Yok, yok figân değil, yakışır hep na-gam sana*

***

*Ey girdbâdlarla bütün pür-cefâ hilâl,
Ey tâli'in cefâlarına müptelâ hilâl!..
Zulmet-i vücûd nûrunu setr etti zulm ile,
Ey "Türk ilinde" gözlere fahr-i semâ hilâl!..
Şimşekler eyliyor bütün âfâkı çâk çâk,
Ey berk u ra'd içinde merâret-nümâ hilâl!..
Hâin husûf kırsa da hep in'ikâsını,
Yoksun minarelerde fakat rûşenâ hilâl..
"Osmanlı yurdu" bezl ediyor mevce mevce kan;
Ey "Osman"ın emellerine âşinâ hilâl!..*

*Yâd et, Enîs, böyle muazzam felâketi;
Bir an unutmaya ağıladığın devr-i nekreti*

3 Şubat, 1328

(Enis Behiç, "Mersiye-i Vatan", **Şehbal**, 4.Sene, 3.Cild, S.73, s.7, (1 Nisan 1329/1913))

Namık Kemal'in etkisinin açıkça görüldüğü bu iki şiirde şairin, büyük bir üzüntü ve ümitsizlik içinde olduğu görülmektedir. Düşmanla çığnayan vatanın bir hicran beldesine döndüğünü söyleyen şair, manzumelerin bazı bentlerinde felekle, vatanla ve hilalle hasbihâl eder. Şair feleğe sitemde bulunurken, büyük vatana gamın yakışmadığını ifade ederken, asla bu felâket devrini unutmayacağını sözlerine ekler.

Balkan Harbi döneminde yazılan manzumelerden bir diğeri "Buhran" adlı şiirdir. Şair, bu şiirde Osmanlı ordusunda karanlık bir bozulmanın olduğunu söylerken, Allah'tan adalet istemesine rağmen bunun gerçekleşmediğini vurgular. Şairin onca ettiği dua kabul görmemiştir. Bu sebeple bunca cezanın sonsuz günahımıza verildiğini ifade eder. "*Oldum ümid ü ye's ile ey Tanrı, tövbekâr;/ Sen yoksa, âh... tövbe kabul eylemez misin?*" diyerek âdeta bir isyana kalkışır. Bu şiirin yazılış tarihi 1 Mayıs 1329'dur. Balkan Harbi sırasında yazılan en önemli şiirlerden biri de "Ey Meriç"tir. Edirne'nin geri alınması sırasında yazılan bu manzumede şair, asırlarca bizim olmuş "Meriç" nehri ile konuşur. Kardeşi "Tuna"nın elden gittiğini söyleyen şair çok üzgündür. Şairin tek tesellisi, Edirne'nin alınmasıyla birlikte "Meriç" olur. "*Her emelden ye'se düşmüş, kalkamaz bir milletin,/ Bir kadersiz milletin âhiyle cûş etmez misin?*" sözleriyle hem onu hem de askerlerimizi galeyana getirmeye çalışır. Şair, Meriç'e seslenerek şöyle söyler:

*“Senden ayrılısak da zaten, ey Meriç, bir lâhza biz
Hâtıran ayrılmaz asla kalbimizden şüphesiz...”*

Menbain dağlar değil, tarihimin vicdanıdır;

Mansıbın derya değildir, ruhumun ummanıdır...”

(Enis Behiç, “Ey Meriç!”, **Halka Doğru**, 1 Ağustos 1329/14 Ağustos 1913, Yıl: 1, S.17, s.129-130.)

“Harita Karşısında” isimli şiir 8 Mart 1329’da yazılmış ve **Talebe Defteri**’nde yayınlanmıştır. Kitaplarında yer almayan bu şiirde şair, Osmanlının eski muhteşem günlerini anar ve “*Gâlip kılıçla mağrur, iklimler geçirdik;/ Al bayrağım zemine serperdi penbelikler./ Al bayrağımla bizler mâzîye renk verdik;/ Heyhât... O penbe yurdum zulmette şimdi inler!..*” sözleriyle artık şanlı geçmişten eser kalmadığını acı bir şekilde ortaya koymuştur.

Aruz veznini musiki usullerine uygulamaya çalışan şair, yeni bir vezinle yazdığı “Mağluplar ve Guruplar 1” adlı manzumede, “*tarihin tacını, eyvah, aldurdım şarkın elinden*” diyecektir. Bu manzumenin yazılış tarihi 1 Ağustos 1329/14 Ağustos 1913’tür. “Mağluplar ve Guruplar 2”de “*Gaflet sarhoşluğu o kadar çoktu ki dün./ Sevdanın kevseri de haram oldu bugün*” sözleriyle milletin ve ordunun gafletine vurgu yapar. Şiir, 17 Ağustos 1913 tarihinde yazılmıştır.

Talebe Defteri’nde yayınlanan “Ah... Ey Vatan” şiiri de yine şairin, Balkan felaketi yüzünden feryat ettiği bir manzumedir. Şair, her bendin sonunda “Ah... Ey vatan, ah... ey vatan!..” cümleleriyle iç çeker. Şiirin sonundaki “Hâtime” bölümünde şair kanının vatana yadigâr olmasını ister.

“Mecrûh olup göğsüm kanar;

Yâkût-ı millettir o kan...

Olsun kanım bir yâdigâr,

Ah... Ey vatan, ah... Ey vatan!..”

(Enis Behiç, “Ah... Ey vatan!”, **Talebe Defteri**, C.1, S.16, 19 Kânunuevvel 1329/1 Ocak 1914, s.251.)

Yine musiki usullerinin nazma tatbikiyle oluşmuş “Sevgilim ve Kılıcım” isimli manzumede kılıcıyla konuşan şair, ona şöyle seslenir:

*“Sevgili kılıcım, kızmaya hakkın yok;
Yârimi sevmem ben vatanımdan çok!..
Zevceme aşkım borcu unutturmaz,
Cenk ile akacak hûnumu durdurmaz...”*

(Enis Behiç, “Sevgilim ve Kılıcım”, **Şehbâl**, 15 Mart 1330, S.93, s.409)

Manzumenin devamında şair, kılıcına seslenmeye devam ederek, sevgilisini kıskanmamasını, çünkü onun, kendisi savaşa giderken erkenden kalkıp kendi elleriyle kılıcını boynuna astığını ifade eder. Şair ve sevgilisi için vatan sevgisi her şeyden önce gelir.

“Niyaz”da şair, vatani için Allah’a duada bulunur. Vatani “müşfik, güzel kadın”a benzeten şair; bu topraklar üzerinde ebediyen “Türk’ün izi olsun” sözlerini duasına ekler. Şiir, 14 Teşrinievvel 1328’de kaleme alınmış, 18 Temmuz 1330’da **Talebe Defteri**’nde yayınlanmıştır.

Enis Behiç’in Birinci Dünya Savaşı yıllarında, dönemin savaş atmosferini anlatan pek çok manzumesi mevcuttur. Bunlardan Süleyman Nazif’e ithaf edilen ve “Fuzûlî”den ilham alınarak yazılan “Şair ve Hilâl” adlı metinde, “dedim, dedi” redifini kullanarak vatanın uyandığını, milletin din ve milliyetinin farkına vardığını anlatır. Ziya Gökalp’la tanıştıktan sonra onun Turancı fikirlerinden etkilendiği görülen şairin, bu şiirde yine eski kahraman ecdadını andığı görülür. “Yıldızlar eski demlere bir nağme besteler”ken, “dinler ümit içinde uzaklarda ülkeler”, “bir gizli nur ufuklara âtiyi müjdeler.” Ayrıca yakut bir nehirden tanyeri yıkanır. Turanlı bir peri elmas kılıç çeker gibi tarihimizin mehabetli sözlerini yazar. Uzaklar yakınları beklerken, gelenleri karşılamak için yollara Turan kadınları çıkar. Ufukları mücahit akınları titretirken, galip gelen yalın kılıçların kınları olmaz. Metnin yazılış tarihi 14 Kânunuevvel 1330’dur.

12 Kânunuevvel 1330’da yazılan “Moskova” şiirinde, şairin o beldeyi hıyanetlerle kararmış bir ülke olarak tasvir ettiği görülür. Bu şehirden büyük nefret duyan şair, Moskova’yı kuduzlar memleketine benzetir. **Donanma** mecmuasında yayınlanan “Turan Kızları”nda, şairin anlattığı “dalga dalga uzun saçlı turan kızları” vardır. Her bendin sonunda bu mısra tekrarlanırken; onların vasıfları şöyle sıralanır: Rüya ülkesinde nazlı periler, bakışları şairane birer mücevher... Şehitlerin başucunda her gece yine onlar bekler. Şair, bağlama bölümünü şu sözlerle tamamlar:

*“Getirirler hepsi birer demet nilüfer;
-Ah, onların yoktur asla vefasızları.*

Şehitlerin mezarında dua ederler

Dalga dalga uzun saçlı Turan kızları!...

(Enis Behiç, “Turan Kızları”, **Donanma**, 1915, S.34-82.)

Birinci Dünya Savaşı sıralarında yazılan manzumelerden biri, “Kâbus” isimli şiirdir. Şair bu metinde, birden bire uyandığını ve beynindeki zelzelelerin kendisini uyandırdığını, benliğinden utandığını ifade eder. Bu hazin durumda şairden Tanrı’ya ardı ardına sorular gelir: “*İnliyordum: ‘Büyük Tanrı, şu zavallı yurduma bak!/ Şu zavallı yurda bak ki, felâketler iklimidir./ Türk adıyla yarattığın senin kulun değil midir?’*” Sonunda vatanda bir sabah ezanı okunur ve bütün vatani bir teselli sarar.

Enis Behiç’in en güzel manzumelerini oluşturan “Gemiciler 1, Gemiciler 2” **Donanma** mecmuasında yayınlanmıştır. “Gemiciler 2” 4 Haziran 1331’de yazılmış, aslında “Venedikli Korsan Kızı”nın bir parçasıdır. Yine bu şiirlere benzer “Süvariler” ve “Uğursuz Baskın” adlı iki önemli şiiri daha vardır. Şair bunlarda, Kânunî Sultan Süleyman dönemindeki Barbaros’un kahramanlıklarına göndermede bulunmaktadır. Şair denizle ilgili şiirleri kaleme almadan önce uzun süre Osmanlı denizcilik tarihini okumuş ve konuyla ilgili kitaplardan terim bağlamında çok faydalanmıştır. “Gemiciler 1”de, bayrağın fedaisi sayısız Türk genci, hilale şan arayan korku bilmez gemiciler olarak tanıtılır. Gemilerinin rehberi yıldızlar olan bu yiğitler, denizde dalgalardan çıkan bahtiyar nağmeleri o geride bıraktıkları sevgili yurtlarına gönderirler. “Süvariler” şiiri de hemen hemen aynı şekilde kaleme alınmıştır. Kasırga gibi yedi bin neferlik bir süvari alayıdır bunlar. Bu neferler için varılmayan ufuklar uzak değildir. Bu neferler “Ey vatan, / Güzel Turan” dedikleri yeri aramaktadırlar. Gazilerin kılıçları her zaman kanlıdır. Bunlar bayrağa şan arayan yiğitlerdir. “Venedikli Korsan Kızı”nda şair, Akdeniz’de Venediklilerle yapılan mücadeleyi anlatır. Geminin adı “Deniz Ceylanı”, kaptanı ise korku bilmez “Gamsız Reis”tir. Tüm leventler “serdengeçti” korsandırlar. Venedikli bir gemi ile karşılaşan leventler yaman savaşçı on altı şehit verseler de gemiyi ele geçirmişlerdir. Herkes Venedik gemisinin ganimetini paylaşır. Şair, kendisi kaptan köşküne bakarken güzel bir kız görür. Bu, Venedikli bir kadındır. “Elâ gözlü, minimini bir Venedik gelini” olan bu güzele sarılarak “sen de benim payımsın” der. “Uğursuz Baskın” âdeti bu şiirin devamı niteliğindedir. “Deniz Ceylanı” “Akdeniz’in kartalı, kuş gibi, koca yiğittir”. “*Bizim gemi Akdeniz’de; Akdeniz’in kalbi bizde;/ Deniz bizim kalbimizde*” diyerek giden leventler yine bir Venedik gemisiyle karşılaşır. Tanrısından kuvvet alan Türkler din kuvvetiyle yine korsanları tepelemişlerdir. Fakat yangın çıkması sonucu mal peşine düşmezler ve ileriye doğru açılırlar. Ancak geçenlerde şairin ele geçirdiği Venedikli gelin güverteye çıkar.

Leonora adındaki bu gelin, artık şairin sevgilisidir. Bir Venedikli, iki el ateş ederek kadını öldürür. Buna çok üzülen kahraman levent, tam kendini öldürecekken “Gamsız Reis” hançeri elinden alır. Onun, öç almadan ölmemesini söyler. Zaten Venedik gemisi de bu arada batmıştır. Kahraman ağlayarak gözyaşı döker. Bu yaşlar onun “matemdaşı” olur.

“Münzevî Çoban” adlı metinde şair, aydınlığa âşık, karanlığa düşman bir çoban olduğunu söyleyerek; yere düşen gölgesinin “kara bahtı” olduğunu ifade eder. Çobanlar şaire: “-Ne beklersin efendi?” diye sorduklarında o, “Turan güneşi”ni bekliyorum cevabını verir. Şiirin yazılış tarihi 10 Haziran 1331’dir.

Birinci Dünya Savaşı’nın en önemli cephesi şüphesiz Çanakkale Cephesi olmuştur. İngiliz ve Fransızların, İstanbul’u ve Boğazları ele geçirerek Osmanlı Devletini saf dışı bırakmak istemeleri Çanakkale Cephesi’nin açılmasına sebep olmuştur. İngiliz ve Fransız gemileri 19 Şubat 1915’de Çanakkale Boğazı’nı geçmeye çalışmışlar; topçu bataryalarımızın olağanüstü gayretleri neticesinde boğazı geçemeyeceğini anlayan itilaf donanması, 18 Mart 1915’de geri çekilmiştir. İtilaf devletleri, Gelibolu yarımadasına asker çıkarıp boğazı denetim altına almak için bu sefer kara savaşlarını başlatmışlardır. Bu amaç doğrultusunda 25 Nisan 1915’te İngilizler Gelibolu’ya, Fransızlar Kumkale’ye asker çıkarmışlar; Mustafa Kemal komutasındaki Türk kuvvetleri Anafartalar, Conkbayırı, Seddülbahir, Çimentepe ve Arıburnu savaşlarını kazanarak Gelibolu Yarımadası’nın düşmanın eline geçmesine izin vermemişlerdir. Yaklaşık sekiz ay süren kara savaşlarını da kaybeden itilaf kuvvetleri, Çanakkale Boğazı’nı geçemeyeceklerini anlamışlar; 9 Ocak 1916’da mağlup olarak Çanakkale’den çekilmişlerdir. Çanakkale’de kazanılan bu büyük Türk zaferi, savaşın iki yıl uzamasına sebep olmuştur.

Savaş sürerken Harbiye Nezâreti, bir kampanya çerçevesinde sanatçılardan ve edebiyatçılardan oluşan bir kafiye Çanakkale Cephesi’ne götürerek gezdirir. 28 Haziran 1331/ 1915’de İstanbul’dan yola çıkan kafilenin harp sahasını ziyareti gidiş dönüş günleri hariç on gün sürmüştür. Bu heyette Enis Behiç’in yanı sıra şu isimler yer almıştır: Ağaoğlu Ahmed, Ali Canib, Celal Sahir, Ressam Çallı İbrahim, Hakkı Süha, Hamdullah Suphi, Hıfzı Tevfik, Mehmed Emin, Eski Tanin Gazetesi Muharriri Muhiddin, Ressam Nazmi Ziya, Orhan Seyfi, Ömer Seyfeddin, Eski Dârü’l-eytamlar Müdürü Selahaddin, Bestekâr Yekta, Yusuf Razi ve İbrahim Alaaddin.⁶

⁶ Bu konu hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Ömer Çakır, **Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri**, AKMB. Yay., Ankara 2004.

Enis Behiç, Çanakkale harp sahasından geldikten bir ay sonra “Çanakkale Şehitliğinde” adlı manzumesini yayınladı. Şiirin yazılış tarihi 19 Ağustos 1331’dir. **Türk Yurdu**’nda yayınlanış tarihi 10 Eylül 1331/23 Eylül 1915’tir. Çanakkale’de karşılaştığı tablo karşısında gözyaşlarına hâkim olamayan şair, “günahkâr gözyaşlarının” şehitlere layık olmadığını düşünür. Kendi arkadaşlarının da cephede kaybolduğunu vurgulayan şair, Çanakkale’de şehit olanlara şöyle seslenir:

*“Sizler ki bilinmez isimleriniz,
Bu taşsız mezarlar değil yeriniz;
“Türklüğün Tarihi” türbeniz sizin,
Kandili “hilâl”dir bu türbenizin.”*

(Enis Behiç, “Çanakkale Şehitliğinde”, **Türk Yurdu**, 10 Eylül 1331/23 Eylül 1915, Yıl:5, S.92, s.227.)

Şairin Çanakkale ile ilgili kaleme aldığı bir başka şiir, “Ordunun Duası”dır. 1927’de yayınlanan ve **Miras**’ta yer alan bu şiirin altında “Umumî Harpte, Çanakkale Cephesinde, 1915” ibaresi vardır. Ahmed Yekta Bey tarafından bestelenen şiir, o sıkıntılı günlerde ordunun diliyle Allah’a dua mahiyetindedir. Münacat özelliği gösteren şiirde şair Rabbine şöyle seslenir:

*Ey ulu Tanrı, işte biz:
İmanımız lekesiz,
Yüz sürdük vatanın toprağına.
Ey ulu Tanrı, işte biz:
Öz Türkoğlu erleriz;
Toplandık “Milliyet” bayrağına.
Bağrımızdan kopup gelen,
Sana kadar yükselen
Bu duâyı kabul eyle, âmin!
Göklerinde dalga vuran,
Dünyaları dolduran
Bu duâyı kabul eyle, âmin!*

***

*Ey ulu Tanrı, her zaman
Hak yolunda parlayan*

*Süngümüz yerlere eğilmesin!
Ey ulu Tanrı, her zaman
Bu kahraman ordudan
Tarihin şerefi eksilmesin!
Yurdumuzun, o sevgili
Annemizin emeli
Her devirde zafer bulsun, âmin!
Tanyerinde bu al bayrak
Karanlığı yakarak
Her devirde zafer bulsun, âmin!*

***

*Ey ulu Tanrı, el açtık:
Yetimlere pek yazık,
Çiğnetme düşmana memleketi!
Ey ulu Tanrı, el açtık:
Kan isteriz biz artık;
Ağlatma yeniden bu milleti!
İntikama and içenler,
Canından vazgeçenler
Dergâhında aziz olsun, âmin!
Ceng ederken vurulanlar,
Son şerefi bulanlar
Dergâhında aziz olsun, âmin!*

-Umumi Harpte, Çanakkale Cephesinde, 1915-
(“Ordunun Duası”, **Miras**, 1927, s.77-78)

Birinci Dünya Savaşı sırasında yazılıp **Türk Yurdu**’nda 29 Mart 1333/1917’de yayınlanan “Gurbet Duyguları” şiiri de şairin önemli manzumelerindendir. Budapeşte’de 12 Kânunuevvel 1332’de yazılan şiir, şairin vatan hasretiyle tuttuğu bir zamanda kaleme alınmıştır. Evinden, annesinden uzakta olan şair, gurbette yalnız kalmıştır. Tuna’nın üstünde batan güneş, ona yurdunu hatırlatır. İstanbul’un “bütün Türk ili” olduğunu söyleyen şair, Budin’in de vaktiyle bizi tanıdığını vurgular. Bir gece

yıldızlarla süslü gökyüzüne bakan şair, doğan ayı “Turanlı dilber bir kıza” benzetir. Tuna’nın muhteşemliği, Budin evlerinin göz kırpması şairi derin duygulara iter. Yurduna, “Macar” deyişlerinden dolayı onlara imrenen şair, “Ya benim vatanım, ya benim vatanım?” diyerek iç çeker. Zaferi çağıran şair, şu sözlerle şiiri nihayetlendirir:

*Gel ey çok sevgili zafer sabahı
Bayrağım fecrine armağan olsun.
Yurdumun dört sene evvel ki âhı
Tarihte bir hazin imtihan olsun.*

(Enis Behiç, “Gurbet Duyguları”, **Türk Yurdu**, 29 Mart 1333/1917, S.131, s.45-46.)

Mudanya Mukavelesi üzerine 15 Teşrinievvel 1338/15 Ekim 1922 Pazar günü yazılan “Ey Türkeli” manzumesi, **Yıldız Mecmuası**’nda 1 Şubat 1341’de yayınlanmıştır. Şiirin ilk bölümünde eski acı günleri hatırlatan şair, vatan için en derin mezarın kazıldığını söylerken, ağlamaktan gözlerinin nurunun söndüğünü ifade eder. Millet kara bayraklarla vatan için yas tutmuştur. Fakat bugün artık farklıdır. Bugün biz “hak yolunda kanımızı dökeniz”. Şair âdeta Namık Kemâl’in gür sesiyle düşmanlara meydan okuyarak şöyle seslenir:

*Varsın, gelsin arzın daha bin beliyyesi!
Öcümüzün sayhasıdır topların sesi!
Felâketler, pençemizde oyuncak oldu...
Yangınlarla bütün vatan, al sancak oldu...
Bir kırılmaz yalın kılıç gibi hincımız,
Îmânını kalkan etti her akıncımız...
Tayfunlara yoldaş oldu nara salan Türk!
Hey koca Türk, Tanrısından kuvvet alan Türk!*

***

*“Zafer” azgın bir küheylân; koşar, şahlanır..
Sırtındaki şehsuvârı pek çabuk tanır.
O şehsuvâr, küheylâna daha binerken,
Yelesinden bir tutar ki, azgın at hemen –
İlk mahmuzda anlar nasıl binicisi var.
Yol ver artık küheylâna, şanlı şehsuvâr!*

*Sen korkusuz, güçlü, hâkim olduğca ata
Atın seni erdirecek her saltanata.
Onu ne dağ, ne de deniz durduracaktır.
“Zafer” seni uçuracak, uçuracaktır...*

*Fakat bil ki: İrâdemde sarsıntı varsa,
Gönlünü bir lâhza için korku sararsa,
Yâ gözlerin kararırca böyle uçuştan,
Veyâ biraz mest olursan, dalgınlaşırsan
“Zafer” seni birdenbire sırtından atar!
Attan düşen nallarının altında yatar.*

***

*İşte biz ki tâ ezelden beri atlıyız,
Asırların göklerinde hep kanatlıyız.
Kanımızın ateşinden şimşek yarattık;
Bu şimşekle küheylâna bir kırbaç attık.
“Allah!” diye haykırarak “zafer”imize,
Hurûş ettik “Sakarya” dan tâ Akdeniz’e...
Âtilere koşuyoruz gençlikle, şanla...
Şan, beraber koşar Hakka doğru koşanla.*

(Enis Behiç, “Ey Türkeli”, **Yıldız Mecmuası**, Sene:1, nu.6, 1 Şubat 1341, s.9.)

Enis Behiç’in ayrıca Peşte’de 24 Nisan 1921’de Macar şairi Dalmadi Gyözö’nün manzumelerinden tercüme ettiği “Türk Askerleri” adlı bir şiiri de vardır. Bu şiirde 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbindeki (93 Harbi) Şıpka Balkanlarını müdafaa eden Türk askerlerinin kahramanlıkları anlatılır. Şiirin son iki dördlüğü tüm metni özetleyecek niteliktedir:

*Kahramandır onlar, bil ey milletim,
Hem asıl kahraman, o Türk erleri!
“Birinci asker”din şimdiye kadar;
Fakat şimdi onlar geçti ileri.*

***

“Birinci askerlik” tâcını artık
O şanlı Türklerle paylaşmalısın!
Evvvelki tâcından daha zümrüt, bir
Yeni tâc almağa uğraşmalısın!

Peşte: 24 Nisan 1921

(“Türk Askerleri”, **Miras ve Güneşin Ölümü**, 1951, s.179-180)

Ayrıca şairin, “Macar Duası” isimli şiiri Macarlar’ın kurtuluşunu arzu eden, onun için Tanrı’dan samimi olarak istekte bulunan yüce gönüllü bir insanın terennümünü anlatır. Şiir daha çok bir münacatı andırır. Son dördlükte şair, Macarlar için Tanrı’ya şöyle seslenir:

*Ey ulu Tanrı, sensin her şeye kadir olan;
Çiçekler yaratırsın kırağı damlasından;
Gödile Peşte’imizde de bahar açılınsın, âmin!
Büyük Macaristan’a güller saçılınsın, âmin!*

(“Macar Duası”, **Miras ve Güneşin Ölümü**, 1951, s.229-232)

Enis Behiç’in yukarda adı geçen şiirlerini şekil yönünden incelediğimizde şu sonuçlara ulaşıyoruz:

Veze:

Aruzla yazılanlar:

Mef’ûlü Fâilâtü Mefâîli Fâilün: “Vatana Mersiye”, “Şair ve Hilâl”, “Buhran”.

Fâûlün Fâûlün Fâûlün Fâ’ûl: “Vatan Mersiyesi”.

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün: “Ey Meriç”.

Mef’ûlün Fâilü Fa’lün (Devr-i Hindî): “Mağluplar ve Guruplar 1”.

Mef’ulün Fâilü/Feilün Müfteilün (Aksak Semaî): “Mağluplar ve Guruplar 2”.

Fâilü/Feilün Fâilü Mefûlün (Aksak): “Sevgilim ve Kılıcım”.

Heceyle yazılanlar:

15’li hece: “Venedikli Korsan Kızı”, 4-5 ve diğer tüm bentler (4+4+4+3)(Not: 1. dördlük ve 2-3. bentler 11’li hece (4+4+3)dir.

14'lü hece: "Macar Duası" (7+7) duraklı.

13'lü hece: "Ey Türkeli" (4+4+5), "Turan Kızları" (4+4+5 duraklı),

11'li hece: "Çanakkale Şehitliğinde" (6+5), "Tuna Kıyısında" (6+5),
Türk Askerleri (6+5) duraklı.

8'li hece: "Ah... Ey Vatan" (duraksız)

Karışık: "Süvariler", "Gemiciler", "Uğursuz Baskın", "Kâbus",
"Ordunun Duası".

Nazım Şekli:

"Şair ve Hilâl", müzdeviç müseddes; "Vatana Mersiye", terkiib-i bend, "Çanakkale Şehitliğinde", koşma, "Ey Türkeli", "Ey Meriç", "Kâbus", "Sevgilim ve Kılıcım", "Macar Duası" düz kafiye/yeni mesnevi; "Tuna Kıyısında", "Mağluplar ve Guruplar 2", çapraz kafiye; "Türk Askerleri", yarı çapraz kafiye; "Buhran", "Niyaz", sarma kafiye; "Turan Kızları", "Vatan Mersiyesi", "Ah... Ey Vatan", "Harita Karşısında", balad nazım şekliyle yazılırken; "Mağluplar ve Guruplar 1", "Süvariler", "Gemiciler", "Venedikli Korsan Kızı", "Uğursuz Baskın", "Ordunun Duası", serbest nazım şekillerinden oluşmuştur.

Şiirlerin tamamında rediflerle birlikte tam ve zengin kafiye yer verilirken; "Ah... Ey Vatan" manzumesinde redife rastlanmaz. Nazım birimi açısından bakıldığında daha çok beyit, dörtlük ve serbest birimlerin kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Sonuç olarak söylemek gerekirse; Enis Behiç Koryürek, Balkan Savaşları ile başlayan ve Millî Mücadele ismi de verilen Kurtuluş Savaşı bitimine kadar içinde yaşadığı toplumun duygularına tercüman olan manzumeler kaleme almıştır. Vatanın düştüğü acı durumu gözler önüne serdiği bu şiirlerinde, şairin ümitsiz olduğu görülür. Ancak onun Balkan felâketini anlattığı "Vatan Mersiyesi" uzun yıllar dillerden düşmemiştir. "Çanakkale Şehitlerine" manzumesi de dönemin önemli şiirlerinden biridir. Enis Behiç Koryürek, yazdığı birçok kahramanlık şiiriyle Millî Edebiyat döneminin önemli şairlerinden biri olmuştur.

Kaynakça

AĞAOĞLU, Samet, (1949), “Rahmetli Enis Behiç”, **Zafer**, 19 Ekim Çarşamba, Yıl: 1, nu. 184.

Aktaş, Basri E., (1949), “Enis Behiç Koryürek”, **Zafer**, 19 Ekim Çarşamba, nu. 173.

Akyüz, Kenan, (1986), **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi**, İstanbul, 4. Baskı, İnkılap Kitabevi.

Arel, Sâdeddin, (1951), “Arûz Vezinleri ve Mûsikî Usulleri”, **Mûsikî Mecmuası**, 1 Eylül.

Artam, Nûreddin, (1950), “Yankılar, Enis Behiç...”, **Ulus**, Ankara, 18 Ekim Çarşamba, Yıl: 30.

Aşun, Vehbi Cem, (1949), “Enis Behiç”, **Ülke Gazetesi**, Sivas, 25 Ekim Salı, nu. 1309.

Attila, Osman, (1967), “Enis Behiç Koryürek”, **Türk Kahramanlık Şiirleri Antolojisi**, İstanbul, Ak Yayınları.

Berkem, Süreyya S. , (1949), “Enis Behiç Koryürek’in Ölümü Münasebetiyle, Matem Yılları”, **Hürriyet**, 21 Ekim Cuma, Yıl: 2, nu. 531.

Betin, Saffet Örfi, (1927), “Enis Behiç’in Miras’ı”, **Hayat**, C. II, nu.43, Ankara.

Birinci, Necat, (1985), “Koryürek, Enis Behiç”, **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul.

Çakır, Ömer, (2004), **Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri**, Ankara, AKM Yayınları.

Çandır, Kâzım, **Enis Behiç Koryürek, Hayatı, Sanatı, Eserleri**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2014, (yayınlanmamış doktora tezi).

Çandır, Kâzım, “Enis Behiç Koryürek’in 1912-1922 Yılları Arasında Yazdığı Savaş Konulu Şiirleri Üzerine Bir İnceleme”, **Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu**, 1-3 Kasım

2013/Çankırı, Bildiriler, (Editör: Doç. Dr. Ömer Çakır), Berikan Yayınevi, Ankara, 2014.

Çandır, Kâzım, “Enis Behiç Koryürek’in Şiirleri Üzerinde Bir İnceleme”, Canik Başarı Üniversitesi, **Kültür ve Medeniyet Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 1, Bahar 2015.

Çolak, Melek, (2009), **Enis Behiç Koryürek’ten Budapeşte’ye Mektuplar**, Ankara, Akçağ Yayınları.

Dıranas, Ahmed Muhib, (1949), “Enis Behiç Koryürek”, **Zafer**, 20 Ekim Perşembe, Yıl: 1, nu. 174.

Dizdaroğlu, Hikmet, (1952), “Miras ve Güneşin Ölümü”, **Hisar**, Şubat, nu.22.

Gezgin, Hakkı Sühâ, (1927), “Enis Behiç’in Şiir Mecmuası, Miras”, **Hayat**, 8 Eylül, C. 2, nu. 41, Ankara.

Gezgin, Hakkı Sühâ, (1940), “Enis Behiç”, **Yeni Mecmua**, 24 Mayıs, nu. 56.

Gövsâ, İbrahim Alâaddin, (1949), “Günün Düşüncesi: Enis Behiç”, **Hürriyet**, 21 Ekim Cuma, Yıl: 2, nu. 531.

Gözler, H. Fethi, (1985), “Enis Behiç Koryürek’in Edebiyatımızdaki Yeri”, **Millî Kültür**, Ankara, nu.49, Temmuz 1985.

Haydar, Ali, (1949), “Enis Behiç Koryürek Vefat Etti”, **Zafer**, 19 Ekim.

Hayrettinli, Turgut, (1949), “Bir Şair Daha Kaybettik: Enis Behiç Koryürek”, **Vatan**, 23 Ekim Pazar, Yıl: 10, nu. 3022.

Hüseyin, Ali, (1949), “Koryürek, Enis Behiç”, **Aylık Ansiklopedi Dergisi**, İstanbul, 1 Aralık, Seri 2, nu. 6.

Karaca, Alaattin, (2002), “Koryürek, Enis Behiç”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 26.

Kocahanoğlu, Osman Selim, (1988), “Millî Edebiyat ve Beş Hececiler”, **Yeni Defne**, İstanbul, C.7, nu.76, Temmuz.

- Koryürek, Enis Behiç, “Buhran”, (1329/1913), **Şehbâl**, 15 Haziran, nu. 77.
- Koryürek, Enis Behiç, “Çanakkale Şehitliğinde”, (1915), **Türk Yurdu**, İstanbul, 10 Eylül 1331/23 Eylül 1915, Yıl:5, nu.92.
- Koryürek, Enis Behiç, “Gemiciler”, (1915), **Türk Yurdu**, İstanbul, 12 Mayıs 1331/25 Mayıs 1915, Yıl: 5, nu.83.
- Koryürek, Enis Behiç, “Gurbet Duyguları”, (1917), **Türk Yurdu**, İstanbul, 29 Mart 1333/29 Mart 1917, Yıl:5, nu.131.
- Koryürek, Enis Behiç, “Mersiye-yi Vatan”, (1329/1913), **Şehbâl**, 1 Nisan, 4. Sene, 3. Cild, nu. 73.
- Koryürek, Enis Behiç, “Süvariler”, (1915), **Türk Yurdu**, İstanbul, 21 Mayıs 1331/3 Haziran 1915, Yıl:5, nu.84.
- Koryürek, Enis Behiç, “Şair ve Hîlâl”, (1915), **İctihad**, İstanbul, 14 Ocak.
- Koryürek, Enis Behiç, “Vatan Mersiyesi”, (1328/1912), **Şehbâl**, 15 Şubat, 4. Sene, 3. Cild, nu. 70.
- Koryürek, Enis Behiç, **Enis Behiç Koryürek’ten Miras ve Güneşin Ölümü**, (1951), (Hazırlayan: Fethi Tevetoğlu), Ankara, Güneş Matbaacılık.
- Koryürek, Enis Behiç, **Miras ve Güneşin Ölümü**, (1971), (Hazırlayan: Fethi Tevetoğlu), Ankara, MEB.
- Koryürek, Enis Behiç, **Miras**, (1927), İkbâl Kitabhanesi, İstanbul,
- Miroğlu, A. Cemil, (1949), “Enis Behiç Koryürek İçin”, **Zafer**, 21 Ekim Cuma, Yıl: 1, nu. 175.
- Necatigil, Behçet, (1998), “Koryürek, Enis Behiç”, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, İstanbul, 17. Baskı.
- Okay, Orhan, (1992), “Enis Behiç Koryürek”, **Büyük Türk Klâsikleri**, İstanbul, C. 12.
- Onbulak, Sinan, (1950), “Enis Behiç”, **Zafer**, 17 Ekim Salı, Yıl: 2, nu. 532.

Onbulak, Sinan, (1951), “Rahmetli Enis Behiç Koryürek”, **Zafer**, 17 Ekim Çarşamba, Yıl: 3, nu. 897.

Orhon Orhan Seyfi, (1951), “Enis Behiç”, **Zafer**, 18 Ekim Perşembe, Yıl: 3, nu. 898.

Ortaç, Yusuf Ziya, (1960), **Portreler**, İstanbul, Akbaba Yayınları.

Oruz, İffet Halim, (1950), “Kadın Gözüyle, Enis Dostum!”, **Kadın Gazetesi**, 16 Ekim, Yıl: 4, nu. 190.

Ozansoy, Halit Fahri, “Enis Behiç Koryürek”, (1949), **Son Posta**, 28 Ekim, nu. 1274.

Önal, Mehmet, (1981), “Enis Behiç Koryürek”, **Töre Dergisi**, Temmuz, C.11, nu.122.

Özkırımlı, Atilla, (1990), “Koryürek, Enis Behiç”, **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul, Cem Yayınevi, C. 3.

Sevük, İsmail Habib, (1340/1924), **Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Matbaa-i Âmire.

Sevük, İsmail Habib, (1939), **Edebî Yeniliğimiz**, İstanbul, 3. Tabı, Remzi Kitabevi.

Sevük, İsmail Habib, (1956), **Hecenin 5 Şairi**, İstanbul, Yeni Matbaa.

Solok, Cevdet Kudret, (1927), “Enis Behiç- Mîras”, **Servet-i Fünûn**, Kasım, nu. 1933.

Solok, Cevdet Kudret-Nayır, Yaşar Nabi, (1928), “Enis Behiç”, **Meşale**, İstanbul, 1 Ağustos, nu. 3.

Süreya, Cemal, (1966), “Enis Behiç Koryürek”, **Mülkiyeli Şairler**, İstanbul, Ekin Basımevi.

Süreyya Reşid, (1927), “Miras”, **Millî Mecmua**, 15 Teşrin-i evvel/Ekim, C.8, Yıl:4, nu. 96.

Tevetoğlu, Fethi, (1951), **Enis Behiç Koryürek, Hayatı ve Eserleri**, Ankara, Güneş Matbaacılık.

Tevetoğlu, Fethi, (1985), **Enis Behiç Koryürek, Hayatı ve Eserleri**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Tuđal, Őükrü Halil, (1949), “Hazin Bir Hâtırâ, Enis Behiç’in Ardından”, **Zafer**, 20 Ekim Perşembe, Yıl: 1, nu. 174.

Tuncer, Hüseyin, (1994), **Beş Hececiler**, Akademi Kitabevi.

Tuncor, Ferit Râgıb, (1950), “Enis Behiç Koryürek”, **Kadın Gazetesi**, 16 Ekim, Yıl: 4, nu. 190.

Ürkmez, Hülya (2009), **Beş Hececilerin Şiir Anlayışları ve Şiirleri Üzerine Bir Araştırma**, Ankara Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Dan. Prof. Dr. Ramazan Kaplan), Ankara, 548 s.

Yazar, Mehmed Behçet, (1940), “Edebiyatçılarımızı Tanıyalım: Enis Behiç Koryürek”, **Yedigün**, 16 İkinci Kânun/16 Ocak, Yıl: 7, C. XIV, nu. 358.

Zorlutuna, Halide Nusret, (1950), “Merhum Enis Behiç’e Dair Hatıralar”, **Kadın Gazetesi**, 13 Kasım Pazartesi, Yıl: 4, nu. 194.